

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

IRITA SAUKĀNE

Skolēnu runas kultūras attīstīšana

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”
pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”
aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”
apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

**Latvijas Universitātes realizētā projekta
„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003,
LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga 2010 – 2011

6. Runas etiķete

Etiķeti ietekmē audzināšana, reliģija, tautas paražas, klimatiskie apstākļi, politiskais režīms (dažreiz) un valoda, kurā tauta sarunājas [Strautmane 2009:10].

Etiķete ir stingri noteikti uzvedības un izturēšanās priekšraksti, arī ceremoniāli [SV 1999: 208].

Etiķete ir sabiedrībā vai kādā sabiedrības grupā (ģimenē, klasē, darba kolektīvā, sporta komandā, arī cietumā) pieņemti noteikumi, kas nosaka cilvēku saskarsmes ārējās izpausmes [Ķestere 2007:11].

Etiķete ir sabiedrībā pieņemtas vai augstākstāvošu instanču noteiktas uzvedības normas [Gulēna1998:4].

Etiķetes speciālisti nodala

- uzvedības etiķeti,
- diplomātisko etiķeti,
- lietišķo etiķeti,
- ģērbšanās etiķeti
- runas etiķeti.

Etiķetes ievērošana palīdz izvairīties no neveiklām situācijām, no nedrošības, ja nezinām, kā jārikojas. Piem., uzvedības etiķete paredz noteiktu kārtību iepazīstoties. Vīrieti stāda priekšā sievietei, jaunu cilvēku – gados vecākam, padoto – priekšniekam. Lietišķajā etiķetē kārtību nosaka dienesta stāvoklis, nevis dzimums vai vecums [Līkopa 2003:21].

Runas etiķete ir lingvistiskās (verbālās) un neverbālās uzvedības noteikumu, normu kopums, kas jāievēro cilvēku saskarsmē noteiktā sabiedrībā; viena no cilvēku attiecību ārējām izpausmes formām [VPSV 329].

Runas etiķetes *galvenās funkcijas* ir

- komunikatīvā,
- kontaktdibināšanas,
- uzmanības piesaistīšanas,
- pieklājības funkcija u. tml.

Runas etiķete (tāpat kā etiķete vispār) ir noderīga, lai izvairītos no neveiklām situācijām, mazinātu neziņu, šaubas. Izpratne par runas etiķetes normām palīdz saskarsmē ar nepazīstamiem vai mazpazīstamiem cilvēkiem, telefona sarunās, tā ir svarīga, lai apzinātos savas un citu tautu uzvedības kopīgās un atšķirīgās iezīmes.

Runas etiķete ir jāievēro kā mutiskajā, tā rakstiskajā saziņā, ir, piemēram, izstrādāta elektroniskās sarakstes etiķete, tīkla etiķete, telefona sarunu etiķete u. tml.

Terminu „runas etiķete” lieto šaurākā un plašākā nozīmē. Šaurākā nozīmē runas etiķete ir runas formulas (t.i., gatavas izteikuma vienības, ko lieto noteiktās saziņas situācijās, piem., *Labu apetīti! Ar labu nakti! Kā klājas?* [VPSV 329]), ko izmanto, lai uzsāktu, uzturētu un pabeigtu verbālus kontaktus starp komunikantiem. Plašākā nozīmē ar runas etiķeti saprot sociālās nepieciešamības dēļ radītus noteiktā kultūrā pieņemtus noteikumus, kas regulē saziņas partneru runas uzvedību. Adresanta (adresants – saziņas situācijas dalībnieks, kas izsaka informāciju, resp., runātājs vai rakstītājs) un adresāta (adresāts – saziņas situācijas dalībnieks, kam paredzēta informācija, resp., klausītājs vai lasītājs) uzvedības mehānismus nosaka noteiktu pretnostatījumu jeb opozīciju apzināšanās, piem., savējais / svešais, pazīstams / nepazīstams, jaunākais / vecākais.

Galvenie runas etiķetes *žanri* ir

- sasveicināšanās,
- atvadīšanās,
- atvainošānās,
- pateikšanās,
- lūgums,
- apsveikums,
- kompliments (svarīgi ir par komplimentu pateikties, ja var, atbildēt ar pretkomplimentu, nevis noliedzoši atvairīties),
- uzslava,
- uzaicinājums,

- atteikums,
- iebildums,
- draudi u.c.

Žanrus iespējams grupēt pēc to nozīmes, tā pamudinājuma nozīme piemīt

- lūgumam,
- uzaicinājumam,
- pavēlei,
- rīkojumam,
- dažādām prasībām, komandām,

savukārt ar sociālo kontaktu dibināšanu saistām

- apsveikumu,
- pateikšanos,
- atvainošanos u.c.

Katram runas etiķetes žanram ir savi sinonīmiski valodas līdzekļi, kuru izvēli nosaka runas situācija, komunikantu savstarpējās attiecības, arī cilvēka inteliģence. Piemēram,

- sasveicinoties izmantojam frāzes *Labrīt! Labdien! Labvakar! Sveiki! Sveicināti! Čau!*,
- atvadoties sakām *Uz redzēšanos! Atā! Čau! Visu labu! Visu gaišu!*

Tādējādi valodas līdzekļu izmantojums ir sava veida ietvars saziņas situācijai, tie arī norāda, kā komunikanti uztver noteiktu situāciju.